

Vněm (vjem)

Pro správné porozumění tomu, o čem mluvíme jako o vnímání obecně a jako o nějakém konkrétním vněmu, je třeba si uvědomit rozdíl mezi objektivně konstatovatelným (údajným) následkem působení nějakého podnětu na nějaký tělesný orgán, který je schopen na onen podnět reagovat, a mezi subjektivním stavem, ke kterému vlastně nemáme žádný přístup, pokud to není právě jen náš subjektivní stav (a ten ovšem ani my sami nemůžeme nikdy konstatovat „objektivně“, neboť k subjektivitě náleží, že dokonce i tehdy, když se sama k sobě vztáhne např. v reflexi, musí onu „objektivitu“ ustavit, tj. konstruovat). Způsob, jak se o tom „vědecky“ mluví a jak se to předkládá už žákům ve škole, je nepřipustně sugerující, např. když se říká, že paprsky světla, které proniknou do oka zřítelnicí a dopadnou na sítnici, vytvoří obrácený obraz na sítnici, apod. Ve skutečnosti totiž žádný obraz na sítnici nevznikne (to tak jen „vykládáme“ podle toho, co známe kupř. u fotonářů s matnicí nebo u „kamery obskury“); problémem je samo přirovnání, protože při zrakovém vjemu se na onen předpokládaný „obraz“ na sítnici stejně nemůžeme nikdy podívat, a i kdyby se podařilo jej nějak zjistit pozorováním zvenčí, nikdy by tím nebylo možno vysvětlit subjektivní dojem zrakového vjemu, tj. samo „vidění“. „Problém“ přechodu od objektivních procesů k subjektivním stavům a procesům je sám špatně položen. Lze mít dokonce za to, že byl mnohem lépe, tj. přiměřeněji položen už v antice třeba Platónem, když byl „vjem“ interpretován jako výsledek setkání dvojí aktivity, přičemž jedna vycházela z viděného „objektu“ (skutečnosti), zatímco druhá z vidícího subjektu. I když to je někdy interpretováno tak, že je nápadná údajná naivita a primitivnost toho chápání, něčemu skutečnému odpovídá: vjem (vněm) nelze vyložit jen jako působení vnějších podnětů na nějaký citlivý, „vnímavý“ smyslový orgán, ale je třeba vždycky brát do úvahy samu vnímavost a citlivost, tj. reaktivitu toho orgánu, a nejen jeho, nýbrž celého reagujícího subjektu (neboť sám orgán se ke „smyslu“ nikdy nemůže dopracovat, ale vždycky musíme předpokládat aktivitu, přicházející z vyšších úrovní, kterou však nesmíme redukovat na pouhou fyziologii – do každého vjemu vkládáme něco interpretujícího ze svého vědomí, myšlení, ze svých znalostí a zkušeností atd.). Při interpretaci vnímání nebo i jednotlivého vněmu se dostáváme nutně k problému, odkud se bere ta vyšší úroveň (např. vědomí, myšlení, zkušeností atd.), a my se opět musíme vyvarovat předčasného zjednodušení tradičním vysvětlením „kauzálním“, a to jak v tom smyslu, že onu hypostazovanou „kauzalitu“ odložíme do minulosti, nebo že předpokládáme nějaké „apriori“ (nemusí být nutně kantovské, může mít také „přírodovědeckou“ kvalitu třeba předpokládaných „instinktů“, které se vyvinuly evolučně apod.).

(Písek, 060907-1.)